

ნანა გონჯილაშვილი

Nana Gonjilashvili

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

ვიკტორ ნოზაძის გამოუქვეყნებელი ნაშრომი
„ვეფხისტყაოსნის გულთა მეტყველება“

**The Language of Heart in "The Knight in the Panther's Skin" –
Unpublished work by Victor Nozadze**

The unpublished work of V. Nozadze "Vepkhistqaosnis Gultametqveleba (The language of Heart in The Knight in the Panther's Skin"; autograph) is kept in the National Library of the Parliament of Georgia, in the archive of Victor Nozadze, brought from France by G. Sharadze. The work consists of two notebooks; The first notebook occupies pages 1-89 and consists of 27 small subsections, in which from the poems of "The Knight in the Panther's Skin" mainly the lines related to the heart are discussed. The second notebook includes pages 1-63 (the last 7 pages are missing) and here 36 sub-headings are highlighted, in which from the poem the lines related to the character and circumstances of the heart are analyzed. The date of writing of the work is unknown.

"The Knight in the Panther's Skin" presents general views on the heart. Here the biblical teaching on the heart occupies a large place. Two meanings of the heart are distinguished (the vital center and the bearer of spirituality – "spiritual heart") and the functions of the heart. V. Nozadze talks about the relationship between the heart and faith (faith is the "state of the heart"). Here, the most important thesis is expressed that in the Bible the heart is presented as a "subject = man", "the heart is a thinker and an actor". According to V. Nozadze, the view of a Georgian person on the heart corresponds

to the biblical understanding of the heart, however, the scientist does not believe that the Bible influences this, but – the personal opinion of Georgians about the heart, derived from reality. The work mentions that the "heart" in "The Knight in the Panther's Skin" is used more than 300 times, which is due to the importance of the heart in human life, namely, it is considered the "center of life" and the "principle of life". According to V. Nozadze, Rustaveli uses "heart" in the "folk" sense, in the meaning of feeling, psyche associated with consciousness and reason; and "brain" is not found in the poem, "brain" is a synonym for "heart". "Heart" is sometimes used instead of "mind" and "conscience". According to V. Nozadze, "heart" as a physical organ is rarely used in the poem, and then only in a figurative sense. According to his definition, heart, knowledge and mind are inconceivable without each other, that consciousness and mind depend on feeling; and the heart, mind and soul – together – are life. Here, a remarkable idea is emphasized that in "The Knight in the Panther's Skin", as in the Bible, the heart is personified, it is the subject and the second person in a person.

V. Nozadze singles out and explains phraseology, composites, epithets and metaphors related to the "heart" from the poem. When discussing various issues, he mainly relies on the Bible, St. Fathers' Teachings, foreign and Georgian explanatory dictionaries, as well as on scientific literature. "The language of Heart in The Knight in the Panther's Skin" by V. Nozadze, like his other works, is an extremely important fundamental study.

საკვანძო სიტყვები: ვ. ნოზაძე, „ვეფხისტყაოსანი“, გული, გამოუქვეყნებელი ხელნაწერი

Key words: V. Nozadze, The Knight in the Panther's skin, Heart, Unpublished manuscript

ვ. ნოზაძის გამოუქვეყნებელი ნაშრომი „ვეფხისტყაოსნის გულთა მეტყველება“ (ავტოგრაფი) ინახება გ. შარაძის მიერ საფრანგეთიდან ჩამოტანილ ვიკტორ ნოზაძის არქივში (პირველი ნაწილი ჩამოიტანეს 1989 წელს, მეორე – 1996 წელს). მოგეხსენებათ, გ. შარაძის ინიციატივით შოთა რუსთაველის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტში დაარსდა ქართული ემიგრანტული მწერლობის განყოფილება და აქვე დაიწყო ვ. ნოზაძის მემკვიდრეობის შესწავლა. „ვეფხისტყაოსნის გულთა მეტყველების“ შესახებ მიმოხილვითი ხასიათის პირველი პუბლიკაცია ეკუთვნის ამავე ინსტიტუტის მეცნიერ თანამშრომელს, ნათელა ჩიტაურს¹. შემდგომ პერიოდში ვ. ნოზაძის არქივი ინახებოდა ემიგრაციის მუზეუმში, რომელიც თსუ-ს მერვე კორპუსში მდებარეობდა. 2016 წელს, როდესაც ვწერდი სტატიას „ვეფხისტყაოსნის“ გულის ბინარულ სემანტიკაზე, არ მომეცა საშუალება, ვ. ნოზაძის ნაშრომს გავცნობოდი; მხოლოდ ახლახანს, როდესაც ვ. ნოზაძის არქივი გადაეცა საქართველოს პარლამენტის ეროვნულ ბიბლიოთეკას, შოთა რუსთაველის სახელობის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტის შუამდგომლობით შევძელი, წამეკითხა და შემესწავლა ზემოაღნიშნული ნაშრომი, რისთვისაც დიდ მადლობას ვუხდით საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკის დირექციასა და გურამ შარაძის სახელობის ქართული ემიგრაციის მუზეუმის არქივის თანამშრომლებს.

რაც შეეხება თავად ნაშრომს. თავფურცელზე იკითხება: ნაკვეთი... „ვეფხისტყაოსნის გულთა მეტყველება“. იგი შედგება ორი რვეულისაგან; პირველი მოიცავს 1-89 გვერდებს და 27 პატარ-პატარა ქვეთავისაგან შედგება, რომლებშიც, ზოგადად გულის შესახებ საუბრის შემდგომ, ძირითადად, „ვეფხისტყაოსნის“ სტროფებიდან გულთან დკავშირებული ტაეპებია განხილული; მეორე რვეული მოიცავს 1-63 გვერდებს (აკლია ბოლო 7 გვერდი) და გამოყოფილია 36 ქვესათაური, რომლებშიც პოემიდან გულის რაგვარობასთან და გულის ვითარებებთან დაკავშირებული ტაეპებია გაანალიზებული. ორივე რვეულს ერთვის დიდი ზომის ყვითელი კონვერტები, რომლებზეც დაკრულია სარჩევი ვ. ნოზაძის ავტოგრაფით. როგორც ჩანს, ორივე რვეული მოთავსებული იყო ამ კონვერტებში. ნაშრომი,

---

¹ იხ. კრებული *კვალი ქართული კულტურის ისტორიაში*, ვიქტორ ნოზაძე – 120. თბილისი: 2013, გვ. 42-48.

უმეტესწილად, დაწერილია დიდი ზომის თაბახის ფურცლებზე, გვხვდება მცირე ზომის ფურცლებიც (ზოგიერთ ფურცელზე, რომელზეც გადაშლილია ნაწერი, ზემოდან პატარა ზომის ფურცელია დაკრული სხვა ნაწერით. როგორც ჩანს, ვ. ნოზაძე ფურცლებს დიდად უფრთხილდებოდა). ამჟამად ფურცლები გახუნებულია. ნაშრომში ვხვდებით სამეცნიერო ლიტერატურის დამოწმებებს. ხშირია შემთხვევა, როდესაც მსჯელობის ნათელსაყოფად ფრჩხილებში მოყვანილი მაგალითები, უმთავრესად ბიბლიიდან, გადაშლილია. ნაშრომი არ არის დათარიღებული და მისი შექმნის პერიოდზე არავითარი ცნობები არ მოგვეპოვება.

როგორც აღინიშნა, პირველი რვეულის პირველი ნაწილი 27 ქვესათაურითაა წარმოდგენილი. ნაშრომში გაგაცნობთ ზოგიერთ მათგანს. „ვეფხისტყაოსნის გულთა მეტყველება“ იწყება ზოგადად გულის შესახებ არსებული მონაცემების შეჯერება-გადმოცემით, სახელწოდებით – „გული საერთოდ“. ვ. ნოზაძე, უპირველეს ყოვლისა, აღნიშნავს, რომ პოემაში გული ძალიან ხშირად იხმარება, 300-ჯერ მეტად. ეს ფაქტი, მეცნიერის აზრით, გამოწვეულია ადამიანის ცხოვრებაში გულის მნიშვნელოვნებით, კერძოდ, იგი „სიცოცხლის ცენტრად“, „მაცოცხლებელ ორგანოდ და სიცოცხლის პრინციპად“ მიიჩნევა. იმისათვის, რომ სიღრმისეულად წარმოაჩინოს გულის მნიშვნელობა და მნიშვნელოვნება, ვ. ნოზაძე, თავისი სხვა ნაშრომების მსგავსად, აქაც ზოგად შტიხებში მიმოიხილავს გულის დატვირთვას სხვადასხვა ხალხთა, კერძოდ, ეგვიპტელთა, ქალდეველთა, ასირიელებისა და ბაბილონელების, ლათინთა და ბერძენთა, ებრაელებთა, არაბთა, რელიგიებსა და რწმენა-წარმოდგენებში (ძირითადად, დომინირებს შეხედულება, რომ გულშია სული და გონება, გულია „სიცოცხლის არსი“).

ვ. ნოზაძე ცალკე გამოყოფს გულის მნიშვნელობას ლიტერატურაში და ამ საკითხზე ჰომეროსისა და ემპიდოკლეს შეხედულებათა მოკლე მიმოხილვით იფარგლება. იკვეთება, რომ ჰომეროსთან გული სხვადასხვა მნიშვნელობითაა წარმოჩენილი: გული – ფიზიკური ორგანო და გრძნობა-განცდათა ცენტრი, „გრძნობათა სადგური“ და „ბუდე გრძნობა-განცდათა“. ვ. ნოზაძის თქმით, ემპიდოკლესთან, გარდა იმისა, რომ გული „სიცოცხლის კერაა“, იგი არის ოთხ ელემენტთა კავშირის, მათი თანასწორობის ადგილი.

ნაშრომში ბიბლიის სწავლებას გულის შესახებ შედარებით დიდი ადგილი უჭირავს. ვ. ნოზაძე იმოწმებს ი. ტ. ბეკის (1845) შეხედულებას, რომლის მიხედვით, ადამიანში არის ორგვარი სასიცოცხლო არე და მოქმედება (შინაგანი და გარეგანი სული (seele) გაისტ=გონება=geist, რომელსაც გარედან ხორცი აკრავს). მათი გამაერთიანებელი, „რომელსაც სიცოცხლის ნაკადი“ შეაქვს და გამოაქვს და „თავისი სულიერი= გონიერი და ხორციელი სისავსით, სისრულით და ძალით შემაერთებელ წერტილს წარმოადგენს“ – ესაა გული (გვ.4). მეცნიერი იზიარებს თვალსაზრისს სულისა და გონების ერთიანობაზე და მათ შორის ტოლობის ნიშანს სვამს.

ვ. ნოზაძე გამოყოფს გულის ორ მნიშვნელობას – 1. ადამიანის შინაგანი უმთავრესი წერტილი, სადაც თავს იყრის ყოველგვარი „გრძნობა-მოძრაობა“, რის გამოც იგი სასიცოცხლო ცენტრი ხდება; 2. იმ შემთხვევებში, როდესაც გული როგორც ფიზიკური ორგანოა ნახსენები, იგულისხმება მისი სულიერებაც და პირიქით. ამდენად, აქ გამოიყოფა ხორციელი, შინაგანი ცენტრალური ორგანო გული, რომელიც სულიერების მატარებელია, „სულიერი გული“. ვ. ნოზაძე დასძენს, რომ „გვამობრივი გული“ სულის ორგანოს წარმოადგენს (განსაკუთრებული თვისებების წყალობით), როგორც „მატარებელი... სულიერი გულისა. ისე რომ გვამობრივი და სულიერი სიცოცხლე შიგნით ერთსა და იმავე ადგილზე ხვდებიან, ისე როგორც გარეგან ერთ მთლიან გრძნობად სისტემაში იმყოფებიან“ (გვ. 6). ადამიანის სიცოცხლე (თავისი ძალით, განვითარებით, მოქმედებით) გულიდან მოდის.

ამდენად, ვ. ნოზაძე, როგორც ჩანს, „გულის“ ბინარულ სემანტიკაზე საუბრობს, კერძოდ, გული – სიცოცხლის ცენტრი და ყველა/ყოველგვარი მოძრაობის ცენტრი. აქვე გამოყოფილია გულის მთავარი ფუნქციები – ძალთა შემკრები და სასიცოცხლო, „მკვებავი ძალა“. ამ შემთხვევაშიც იგი ეყრდნობა ი. ბეკს და დასძენს, რომ „გული არის შინაგანი სახელოსნო სიცოცხლის წარმოებისა, საქმიანობისა, რომელიც (აღბათ, რომელსაც – ნ.გ.) სიცოცხლის ყველა გამოსახულება ღებულობს“ (გვ. 7).

ვ. ნოზაძე წარმოგვიდგენს გულში (რომელიც, მისი თქმით, „საყრილობო ადგილია“ გრძნობათა და „სულიერ ნაკადთა“) სიკეთისა და ბოროტების წარმოქმნის პროცესს. მსჯელობიდან როგორ ირკვევა,

გული, სისავსეობისას, წარმოაჩენს კეთილსა და ბოროტს; გულისაგან გამოდის სხვადასხვა სიტყვა და ქმედება, რომლებიც სიცოცხლეს გამოსახავს. ვ. ნოზამის შეხედულებით, სწორედ გულისაგან წარმოდგება პიროვნების ზნეობრიობა, „სრულად და ნაწილობრივადაც“. მაგრამ გულის სიღრმეში, როგორც ვ. ნოზამე უწოდებს – ამ „დამალულ სახელოსნოში“, დანახვა-ჭკრეტა შეუძლია მხოლოდ ღმერთს, რომელმაც იცის ადამიანის გული და გულში რაც ხდება.

აქვე გამიჯნულია შინაგანი და გარეგანი ადამიანი, კერძოდ, „...პიროვნება – სიცოცხლე, რამდენადაც იგი ბუნებასთან გარეგანი ქვეყნიური სიცოცხლის კანონებთან შეერთებული არის, არის გარეგანი ადამიანი; ხოლო მთელი პიროვნება-სიცოცხლე, როგორც იგი ღმერთის სულიერი=გონებრივი კანონით დადგენილი არის, და ღმრთულ ცხოველ-სისავსეში შედის, წარმოადგენს, ქმნის შინაგან ადამიანს“ (ნოზამე, გვ. 9-10). ვ. ნოზამეს გამოაქვს დასკვნა, რომ ადამიანი, რომელიც „გულის შინაგან სახელოსნოში“ ხორციელებას, ამ ქვეყნიურობასა და მის კანონს ემსახურება, არაა შინაგანი ადამიანი. მისი თქმით, იგი მკვდარია. მეცნიერი ამგვარ გააზრების ახსნას გვაძლევს, კერძოდ, ასეთ ადამიანს არ გააჩნია ღვთისაგან დადგენილი სულიერი=გონებრივი სიცოცხლე, რაც პიროვნების სიცოცხლეს ქმნის. ამ პროცესში იკვეთება გულის ფუნქცია. შინაგანი ადამიანის წვრთნა-განვითარების ადგილს წარმოადგენს გული, ხოლო, ასე ვთქვათ, მწვრთნელებს – სული=გონება. შინაგანი ადამიანის განვითარების მთავარ პირობად აქ დასახულია სული=გონების მიერ გულისათვის სულის მინიჭება და ენერჯის განსაზღვრა.

ზემოგანხილულის შემდგომ ვ. ნოზამე მსჯელობს გულის მნიშვნელობის შესახებ ბიბლიაში, რაც, როგორც უკვე აღინიშნა, ამ ნაწილის ქვესათურია. გამოკვეთილია უმთავრესი დებულება, რომ ბიბლიაში გული წარმოდგენილია როგორც „სუბიექტი=პიროვნება“. ამდენად, გულია პასუხისმგებელი ავსა და კარგზე. ამგვარი ახსნით, ყოველგვარი ცოდვა „გულის შინაგან შეგრძნებასთან არის ჩართული“ და გულამდე აღწევს, რის გამოც გული ადამიანის მტრად იქცევა და ზნეობრიობის დაკარგვას იწვევს. თავის მხრივ, როგორც ვ. ნოზამე წერს, ზნეობრივი შეგნების „აღელვება“ გულში ცეცხლის დანთებად მოიაზრება, ხოლო „გულის წართმევა“ ბოროტებას უკავშირდება. იმ შემთხვევაში, როცა ადამიანი გულის სიწმინდეს მიუბრუნდება, ის

თავის ზნეობრივ თვითშეგნებას აღადგენს და მოიპოვებს. მეცნიერის თქმით, გონივრული მოქმედება გული-სუბიექტის მახასიათებელია.

აქვეა გამოკვეთილი გულის კიდევ ერთი ფუნქცია, რომ გული აზრთწყობის წარმომშობი და გარდემქმნელია; რომ მას აქვს უნარი, იმსჯელოს ავსა და კარგზე. „გული არის მოაზროვნე და მომქმედი“, – დასძენს იგი.

ვ. ნოზაძე გამოყოფს „გულთან“ დაკავშირებულ ფრაზეოლოგიას – „გულის წართმევა. წაღება (ბოროტებას უკავშირდება), საპირისპიროდ ამისა – „გულიანი“ („ზნეობრივ გონიერებას“ უკავშირდება), „გულის დამკვიდრება და მოპოვება“, „გულის მოძრაობანი, სჯანი“ („გუნების განწყობილებანი“, კერძოდ, გულის მიდრეკილება, გულმოდგინება, გულწრფელობა, გულშიჩადება, და სხვ., სასიამოვნო და უსიამოვნო გულის გამოვლინებებია, რომლებიც „გადაწყვეტილების გამომწვევია“). ამ მონაკვეთში გამოყოფილია „სიცოცხლის შემოქმედი“ გულის თვისებები – მხნეობა, მტკიცე ნებისყოფა, „მართალი შეგნება“, საპირისპიროდ – ჯიუტობა, გულის გამაგრება-გაშეშება, სიჩლუნგე და სხვ.

აქვე დასახელებულია „გულთან“ დაკავშირებული კომპოზიციები, ეპითეტები, მეტაფორები – გული ანდამატი, გული დიამანტი; გული ქვა=გულქვა, გულისგატეხა, გულგაგლეჯილი, გულისტკივილი, გულის ლბობა; გულიგანწირული, გულწართმეული, გულ მოშლილი; ღია გული, ნდობისგული, ბრძენი გული.

საინტერესოა, როგორაა წარმოჩენილი გულის მიმართება აზრთან და სიტყვასთან. ვ. ნოზაძის თქმით, გული „აზრთა აკვანია“. ეს გულისხმობს საკუთარ შეგნებაში წარმოსახვის გზით აზრების შესიტყვებას, „ბაას“, რაც, ერთგვარად, ლაპარაკის მთავარი პირობაა. „გარეგანი ლაპარაკი“ შინაგან საუბარს გამოხატავს. „გული არის ზნეობრივ-გონიერი სული“ – დასძენს ვ. ნოზაძე. აღნიშნულთნ დაკავშირებით იგი ჩამოთვლის „გულთან“ დაკავშირებულ ფრაზეოლოგიას და ლექსიკურ ერთეულებს – გულის ძახილი, გულის ყვირილი, გულის ტირილი, გულით დალოცვა, გულის მსჯელობა (ყველას აქვს ბიბლიური დამოწმებები, რომლებიც გადახაზულია); გული აღფრთოვანებული, გული სიყვარული; ენა გულის გამომხატველი; გულის საიდუმლო, გული დაფარული; გული მართალი; გული ორგული, მლიქვნელი; გული ცრუ და ორმაგი; გულითადი;

გულიგულთან ან გული არ არის გულთან; ერთი გული შიგნით, მეორე – გარეთ; ერთგულიანობა, მარტივი გულწრფელობა.

ვ. ნოზაძე საუბრობს გულისა და რწმენის ურთიერთმიმართებაზე. მისი თქმით, რწმენას გულში აქვს ბინა, იგი „გულის მდგომარეობაა“. შესაბამისად, გულშია ქრისტე, „ახალი სიცოცხლის სისავსე“ და „არსებითი სიტყვა“. რწმენა „გულის გონების ქმედების“ შედეგია და სიყვარულიც აქ ბინადრობს. ვ. ნოზაძე დასძენს, რომ საერთო ნაყოფი რწმენისა და სიყვარულისა არის გულის მშვიდობა. ღმერთთან ურთიერთობა გულის მეშვეობით ხდება. გული ეთაყვანება და ემსახურება ღმერთს მოქმედებითა და ყოფაცხოვრებით, მთელი სულითა და გულით. ღმერთისა და ადამიანის ურთიერთობა გააზრებულია გულისა და სულის სიმაგრედ და სიმტკიცედ (აქ ვ. ნოზაძე იმოწმებს Prof. Franz Delitzsch, *Sistem der biblischen Psychologie*. Leipzig, 1855. S. 203-220).

ვ. ნოზაძე ბიბლიის მიხედვით გამოკვეთს გულის ორ მნიშვნელობას –

„1) ცენტრი გვამობრივი სიცოცხლისა; იგი არის მქონე ყველა სასიცოცხლო ძალისა; 2) გული არის ცენტრი სულიერ-გონებრივი სიცოცხლისა და სახელდობრ: ა) ნებისმყოფობისა, მსურველობის, ნდომისა; ბ) ცენტრი გონებრივ-სულიერი სიცოცხლისა, როგორც გონური, მოაზროვნე. გ) გული არის ცენტრი გონებრივ-სულიერი სიცოცხლისა, როგორც მგრძნობიარე, ესე იგი, გრძნობებითა და განცდით. ვ) გული არის ცენტრი ზნეობრივი სიცოცხლისა“ (გვ. 26).

ვ. ნოზაძე იმოწმებს ვ. ლოსკის, რომლის მიხედვით, გული არის კაცობრივი არსების ცენტრი, გონება და ნება, „*საიდანაც მოდის და რომელშიც ერთდება სიცოცხლე სულეობრივი. გული არის წყარო ყველა სულიერი და გონებრივ-სულიერი მოძრაობისა*“ (გვ. 27).

ვ. ნოზაძეს ასევე მოჰყავს ივ. ბერიტაშვილის სიტყვები, რომელთა მიხედვით, ადამიანის ფსიკიქური მოვლენები უშუალოდ გულს მიეწერება (ივ. ბერიტაშვილი. *მოდღვრება ადამიანის ბუნების შესახებ საქართველოში ძველი დროიდან მეთოთხმეტე საუკუნემდე*. თბილისი, 1957. გვ. 201).

ყოველივე ზემოგანხილულის შემდეგ ვ. ნოზაძეს გამოაქვს საინტერესო დასკვნა – „და შეიძლება ითქვას, რომ ბიბლიის დახასიათება „გულისა“; არის იგი ქართველი კაცის შეხედულება გულზე და ეს ბიბლიის პირდაპირი გავლენა კი არ არის, არამედ თვით ქართველი ხალხის მიერ სინამდვილესთან შეფარდებული აზრი გულის შესახებ“ (გვ. 28). ამდენად, ვ. ნოზაძის აზრით, გულის შესახებ არსებული ცოდნა და შეხედულებები მხოლოდ და მხოლოდ ქართველი ადამიანის ბუნების, მისი მსოფლმხედველობის, აზრთწყობის, სინამდვილესთან მიმართების შედეგია.

აქ სრულდება ნაშრომის პირველი რვეულის პირველი ნაწილი და იწყება მეორე ნაწილი (29-ე გვერდიდან), რომლის ქვეთავის სახელწოდებაა „გულის მოტივები პოეზიაში“.

ვ. ნოზაძე სავსებით ეთანხმება ივ. ბერიტაშვილის მოსაზრებას, თუ რატომ არ იხმარება „ვეფხისტყაოსანში“ „ტვინი“. „ცნობილი მეცნიერის“ – ასე უწოდებს ვ. ნოზაძე ქართველ ფიზიოლოგს, დაკვირვებით, რუსთაველი „გულს“ ხმარობს „ხალხური“ გაგებით, გრძნობის, ფსიქიკის მნიშვნელობით, რომელსაც ცნობა და გონება უკავშირდება; ხოლო ტვინი, როგორც „ფსიქიკური ბუდე“, გულის სინონიმია. დასკვნა ამგვარია – რუსთაველი „ტვინს“ არ მოიხმობს და მის ნაცვლად ყველგან მოიხმობს „გულს“.

ნაშრომში განხილულია პროლოგში ნახსენები „გული და ხელოვანება“. ვ. ნოზაძეს აღნიშნული სტროფის ანალიზის საფუძველზე გამოაქვს დასკვნა, რომ აქ „ენა“ გულისხმობს „მჭერმეტყველების საშუალებას“. იგი ფიქრობს, რომ „გული“ მრავალგვარ გრძნობათა ერთობლიობის გამომხატველია, ხოლო „ხელოვანება“ – საქმის „კეთილად“/„კარგად“ წარმართვა/ „შესრულება“. აქვე მეცნიერი საუბრობს „ტექნეს“ შესახებ, რომელიც არაა „ხელოვანება“ და იმოწმებს პლატონს (ნაშრომიდან – Ivon Bres, la psychologie de Platon, Paris, 1968, p.58,59).

ვ. ნოზაძის დაკვირვებით, „გული“ ფიზიკური ორგანოს მნიშვნელობით პოემაში იშვიათად იხმარება და ისიც – გადატანითი მნიშვნელობით. ნიმუშად მოხმობილია ტაეპები – „ასმათ ასხა გულსა წყალი“ (322)¹ და ტარიელი „იზახდის და წამ-წამ იკრის გულსა

---

¹ ფრჩხილებში მოცემულია ვ. ნოზაძის ხელნაწერში „ვეფხისტყაოსნიდან“ დამოწმებული სტროფის ნომერი. ასე იქნება დამოწმებები შემდგომ შემთხვევებშიც.

ლოდი, თავსა კეტი“ (269). მისი თქმით, ორივე შემთხვევაში „გული“ „მკერდის“ მნიშვნელობითაა წარმოდგენილი.

მეცნიერი ცდილობს, გაარკვიოს ტაეპის – „გული, ცნობა და გონება...“ (848) – აზრი, რომელსაც, მისი თქმით, „განსწავლული, განათლებული, ფსიქოლოგიისა და ფილოსოფიის მცოდნე“ ასმათი ეუბნება ავთანდილს. ვ. ნოზაძის განმარტებით, გული, ცნობა და გონება ერთმანეთის გარეშე არ წარმოიდგინებიან. გულის წასვლა, ცნობისა და გონების დაკარგვასაც იწვევს. აქედან მას სხვა დასკვნაც გამოაქვს, რაც უკავშირდება ტაეპს – „უგულო კაცი ვერ კაცობს, კაცთაგან განაკიდიან“, რაც იმას ნიშნავს, რომ უგულო კაცს „კაცობა არ შეუძლია“ და „კაცური საზოგადოების გარეშე იმყოფება“ (გვ. 42). იგი ნათქვამის გასამყარებლად კვლავაც ივ. ბერიტაშვილის შეხედულებას იმოწმებს – „გულის შეჩერება იწვევს ცნობისა და გონების დაკარგვას. ამით შოთა რუსთაველი თითქოს ამტკიცებს, რომ მართლაც გული ფსიქიური მოქმედების ბუდეა, მისი ორგანო არისო (ივ. ბერიტაშვილი, მოძღვრება ადამიანის ბუნების შესახებ საქართველოში, 1957 წ. გვერდი 201)“.

ვ. ნოზაძე ურთავს შენიშვნას, რომ ივ. ბერიტაშვილს უკანასკნელ წინადადებაში უმჯობესი იქნებოდა, „თითქოს“ არ ეთქვა. როგორც ჩანს, ვ. ნოზაძისთვის ეს ჭეშმარიტებაა და აქ სავარაუდო არაფერია.

აღნიშნულთან დაკავშირებით, ვ. ნოზაძეს ასევე მოჰყავს გ. ჯიბლაძის სიტყვები, რომ ეს რუსთაველისათვის აქსიომაა, გრძნობაზეა დამოკიდებული ცნობიერება და გონი. მათგან მთავარია გრძნობა და მისი გაქრობა მათ გაქრობასაც იწვევს. ვ. ნოზაძე შენიშნავს, რომ ამ სამი ცნების რუსთველური გააზრება მოცემული აქვს თეიმურაზ პირველს „შამიფარვანიანში“ –

„გული, ცნობა და გონება წამართვი ჩემო მზეო, და,
შენ გაქვს საკუთრად, ჩემთანა არც ბეწვი მოიძეოდა...“¹

„გული, გონება და სული“ (33). საუბარი ეხება თინათინზე ნათქვამს – „მან მისთა მჭვრეტთა წაულის გული, გონება და სული“.

---

¹ დამოწმებულია: თეიმურაზ პირველი. თხზულებათა სრული კრებული. აღ. ბარამიძის და გ. ჯაკობიას რედაქციით, თბილისი, 1934, გვ. 19.

ვ. ნოზაძის აზრით, ეს სამი ცნება სიცოცხლეს აღნიშნავს, ხოლო მათი დაკარგვა – სიკვდილს. მეცნიერის აზრით, რუსთველის მიერ მშვენიება-სილამაზის ძალის ამგვარი შეფასება (რომ იგი ადამიანს კლავს) წარმოუდგენელია. იგი მოიხმობს ორ მაგალთს, რომლებშიც გული-გონება-სული სიცოცხლის მნიშვნელობითაა გასააზრებელი (ტარიელის სიტყვები ნესტანზე – „იმედო და სიცოცხლეო, გონებაო, სულო, გულო“ – 309; ავთანდილის მიმართვა ტარიელისადმი – „ამას ეტყვის: „შენთვის დავსდებ გონებასა, სულსა, გულსა“ – 902). საბოლოოდ ვ. ნოზაძე დაასკვნის – „ანუ: გონება-სული-გული არის სიცოცხლე და მათ გარეშე სიცოცხლე არ არსებობს“ (გვ.48)

გული, სინდისი, გონება – ვ. ნოზაძე აღნიშნავს, რომ ცნება „გული“ ხანდახან ცნება „სინდისის“ ნაცვლად იხმარება. მისი დაკვირვებით, ამ თვალსაზრისით სხვადასხვაობაა ევროპულ ენებზე ბიბლიის თარგმანებში. როგორც ირკვევა, ძველ აღთქმაში არ იხმარება „სინდისი“ (იმოწმებს „სიტყვის კონას“ – „სვინდისი, სუნიდისი – მამხილებელი გონება“), ახალ აღთქმაში კი ცნებას „გონება“ ენაცვლება „გული“. მოხმობილია ძველი და ახალი აღთქმიდან შესაბამისი ნიმუშები. ზოგიერთი მათგანი სხვადასხვა ენაზე „სინდისით“ არის წარმოდგენილი (საქმენი, 24,16), ზოგან მას „გული“ ენაცვლება (მაგ., ლათინურ ენაზე თარგმანში – ებრაელთა 9,14).

ვ. ნოზაძის მსჯელობა ეხება სინდისის საზრისის წვდომა-გააზრებას. ამისათვის იგი იმოწმებს ი. ბეკს (Prof. Dr. I.T. Beck, Umriss der biblischen Seelenlehre. Stuttgart, 1843) და საუბრობს გულში „ჩამარხული“ „ღმრთული“ ანუ სულიერ=გონებრივი კანონის შესახებ, რომელიც გულში მოქმედებს როგორც ძირითადი აზრი „ჭეშმარიტებისა, სიმართლისა და სამართლიანობისა, მართლმსაჯულებისა“; ისინი ერთდებიან ცნობაში და ხდებიან ცნობიერნი „ჭეშმარიტებისა და სიმართლის გამომხატველი და გამომთქმელი ენერგიით“ (გვ. 53). ვ. ნოზაძის თქმით, ეს არის სინდისი, რომლისგანაც წარმოიქმნება სამართლიანი მართლმსაჯულება. „ეს ჩაფიქრებითი მსჯელობა არის ზეგავლენა სინდისისა გონებრივ მოქმედებაში და არა თვით სინდისის დამოწმება“ – დასძენს ვ. ნოზაძე (გვ. 54).

მსჯელობა გრძელდება „სინდისისა“ და „ნუსის“ შესახებ, რომლებიც გულის „სიცოცხლის საერთო ელემენტებია“. აღნიშნულია, რომ გული ორივეზე სხვადასხვაგვარად ზემოქმედებს და ამის შე-

დეგად „ნუს“ (გონებას) „მართლმსაჯულებითი ავტორიტეტი მიეწერება“. ვ. ნოზაძის თქმით, გულის მეშვეობით, სინდისთან მისი შეერთებით ხდება სიმართლის და სიცოცხლის შეცნობა, რაც რწმენის კუთვნილებაა (ბიბლიიდან მოხმობილია შესაბამისი მაგალითები, რომელთა ნაწილი გადახაზულია).

განხილულის საფუძველზე ვ. ნოზაძეს გამოაქვს დასკვნა – „ამ ნაირად გული არის მატარებელი პიროვნული შეგნებისა, მოქმედი ზნეობრივ თვითგამორკვევაში და გონივრულ მოქმედებაში, მისი სინდისის თავისუფლების ნიადაგზე, რაც თავისი გონებითი და ნების თავისუფლებით ზნეობრივი ხასიათის თავისუფლებას გააპირობებს და ანამდვილებს. ამიტომ საღმრთო წერილში გულს ეწოდება სუბიექტი. ამგვარადვე ვეფხისტყაოსანშიც“ (გვ. 55-56).

აქვე აღნიშნულია, რომ არაბულში „გული“ სხეულის ნაწილთან ერთად გრძნობების, განწყობილების, გონებისა და ჭკუის „ბინაა“. შესაბამისად, ვ. ნოზაძის თქმით, ცნება „გონების“ ნაცვლად ხშირად ცნება „გული“ იხმარება; გულის წასვლა შეყვარებული ადამიანისათვის გონებისა და სულის წასვლასაც ნიშნავს. მსგავსი ვითარებაა „ვეფხისტყაოსანშიც“.

„სულსა, გულსა...“. ამ ნაწილში მოხმობილია „ვეფხისტყაოსნის“ ის ტაეპები, რომლებშიც ერთადაა ნახსენები „სული“ და „გული“, გადმოცემულია მათი შინაარსი და მნიშვნელობა, რაც, ძირითადად, მიჰყვება ტრადიციულ წაკითხვას. კერძოდ, ტაეპის – „ავსა კაცსა ავი სიტყვა ურჩევნია სულსა, გულსა“ – შესახებ ნათქვამია, რომ ავ კაცს ავი სიტყვის თქმა ურჩევნია ყველაფერს. ასევე ავთანდილის სიტყვები ასმათის მიმართ – „სულთა მოგცემ გულისათვის...“. აქ „სული“, ვ. ნოზაძის აზრით, სიცოცხლის მნიშვნელობითაა ნახმარი („სიცოცხლეს მოგცემ გულისათვის, მეტი რაღა შემიძლია, მოგცე“ – გვ. 57); ტაეპშიც, რომელიც ტარიელის ნათქვამს ეხება – „სულთა ვყიდდი გულისათვის...“ – „სული“ სიცოცხლეს აღნიშნავს. ვ. ნოზაძე ფრაზის მომდევნო ნაწილსაც განმარტავს, რომ ტარიელი სიცოცხლეს („სულთა“) ყიდდა გულისათვის, ამიტომ მისი კოშკი ბაზრად გადაიქცა. მეცნიერის აზრით, ეს „მაინც და მაინც ლამაზი თქმა არ არის, თუ არ ვიტყვი, რომ იგი არის უგემური“ (გვ. 57).

გული=სული – ვ. ნოზაძის ყურადღება მიიქცია ერთმა გარემოებამ, კერძოდ, ბიბლიის ძველ თარგმანებში სიტყვა „გული“ ენაც-

ვლება „სულს“. ნიმუშად მოყვანილია ეზრა სუთიელის წიგნიდან ერთ-ერთი მუხლის (თავი ძ და ე, მუხლი 22; თავი 4, მუხლი 37) სხვადასხვა თარგმანები (იმოწმებს – ც. ქურციკიძე, ძველი აღთქმის აპოკრიფების ქართული ვერსიები, წიგნი 1, თბ., 1970, გვ. 343, 355).

ვ. ნოზაძე აქვე მოიხმობს დანტეს ერთ ლექსს „ე`ინკროჩე“ (სტრიქონი 25), რომელშიც „სული“ და „გული“ ორ პიროვნებად წარმოდგებიან და ცოლ-ქმარივით არიან; ასევე მოყვანილია „ვიტა ნოვა“ (2,7), რომელშიც გული არის სულის ქმარი; სხვაგან კი გული სულის ბინად მოიაზრება (იმოწმებს – Dante, Oeuvres complètes, Divine Comédie, traduction et commentaires par Andre Pezzard, p. 144).

გული შენ დაგრჩა. აქ მოყვანილი და განხილულია ის ტაეპები, რომლებშიც გული სიყვარულის „ტყვეა“ და, უმთავრესად, მიჯნურთან ან მოყვარესთან რჩება. თინათინის სიტყვებიდან – „გული შენი დაუტყვია...“ – გამომდინარე, ვ. ნოზაძე შენიშნავს, რომ ავთანდილი სიყვარულის ტყვეა (სიყვარულის „ტყვეობასთან“ დაკავშირებით ვ. ნოზაძე გვთავაზობს, ვიხილოთ მისი წიგნი „მიჯნურთმეტყველება“).

მოყვანილია შემდეგი მაგალითები – „თქვის: „საყვარელო, მოგშორდი, გული შენ დაგრჩა, ვთქვა ვისად?“ (181) (ვ. ნოზაძის განმარტებით – „ანუ: შენ დაგრჩა ჩემი გული, როგორც ტყვე და სხვაგვარ; ვისად ვუწოდო ჩემს გულსო“ – გვ. 63); „მისი ნახვა გულსა ჩემსა ვითა ბადე დაებადა, მუნვე დარჩა...“ (734) (ვ. ნოზაძის განმარტებით – ავთანდილის თქმით, „ანუ: ტარიელის ნახვის სურვილი ვით ბადეა გული ჩემი დააბა და იქვე დარჩაო“ – გვ. 64); ავთანდილი სიტყვები ტარიელის შესახებ – „გული წამსვე წამილო, ვერათ ვერ შევინახე, მან“ (738) (ვ. ნოზაძის განმარტებით – „გულმან გული წამილო, დამატყვევა, გული ჩემთვის ვერ შევინახე, დამატყვევაო“ – გვ. 64); ავთანდილი უთვლის როსტევანს – „აწ მეფეო უმისობა ჩემგან ყოლა არ ეგების, გული მას აქვს, უგულოსა აქა ხელი რა მეხდების?“ (730) (ვ. ნოზაძის განმარტებით – „ანუ: ჩემი გული ტარიელს აქვს, მისგან დამონებული ვარ, უგულოდ დარჩენილი, რად გამოვიყენები, რად გამოვდგები აქ ხელი=გიჟიო?“ – გვ. 64); ფატმანი და უსენი ნესტანზე ამბობენ – „გულ-ნი ჩვენნი გაუშვებლად დაეტყვევნეს მისით მახით“ (ვ. ნოზაძის განმარტებით – „მისი მახე (მისი შვენება),

რომელმაც ჩვენნი გულნი დაატყვევა, არ გვიშვებს, არ გვათავისუფლებსო“ – გვ. 64).

გულის დატყვევებასთან დაკავშირებით ვ. ნოზაძეს გამოაქვს შემდეგი დასკვნა – „ამგვარად, გულის დატყვევება. მისი მახეში გაბმა, გულის დარჩენა სხვათაგან, ყველაფერი ეს სიყვარულის ნიშანი არის“ (გვ. 65). აღნიშნულის დასამოწმებლად იგი მოიხმობს ნესტანის წერილს ქაჯეთის ციხიდან – „მაგრა შენი სიყვარული ჩავიტანე, ჩამრჩა გულსა“.

„გული, მისი უნახავი“. საინტერესოა ტაეპის – „გული, მისი უნახავი, ტირს და სულთქვამს, ვაებს, უობს“ (776) – ნოზაძისეული გააზრება, რომ გულს შეუძლია ტირილი, ცქერა-ყურება, რომ მას აქვს თვალები და ხილვის უნარი. ამდენად, მეცნიერის თქმით, გული „გაპიროვნებულია“.

გულსა მიცა. ვ. ნოზაძე საუბრობს ორი ტაეპის შესახებ, კერძოდ, ნესტანის ტარიელისადმი აღნათქვამზე – „უშენოსა მოწონება ვისიმცაო გულსა მიცა“ (417), რაც ნიშნავს შემდეგს – „შენს გარდა ჩემს გულს არავის მოწონებას არ მივცემ, ჩემს გულს ნებას არ მივცემ მოეწონოსო. აქ ნესტანი ფიქრობს, თავის გულზე ბატონობა შეინარჩუნოს“ (გვ.70).

მეორე ტაეპი – „მაგრა ჰქონდა გულისათვის გული გულსა განაცვალი“ (693). აღნიშნულთან დაკავშირებით ვ. ნოზაძე წერს – „გამოთქმა „გული გულისათვის“ ნიშნავს: ჩემი გული სხვისი გულისათვის – ეს არის გულთა გაერთიანება, ერთ გულად გარდაქცევა, – ეს განსაკუთრებით გამოყენებული არის რელიგიაში, დაქორწინების დროს, როდესაც დასაქორწინებელთ მოძღვარი ეტყვის: ამით... შევკრავ შენს გულსა და შენს გულსა. გული შენი უნდა იყოს გული ჩემი...“ (გვ. 71). აქ მას მოჰყავს თეოდორ კაპშტეინისგან ერთი აზრადი გერმანულ ენაზე (იმოწმებს –Teodor Kappstein, Die Religionen der Menschheit. Berlin, 1920. S. 159)

გული კრულია კაცისა. ვ. ნოზაძე განიხილავს გულთნ დაკავშირებულ ცნობილ სტროფს – „გული კრულია კაცისა...“. მისი თქმით, ცოდვებისაგან დამძიმებული გული „შეკრულია“, „დაბმული“ და „დაწყველილია“, გაუძღომელი და ხარბია. იგი ხანდახან ჭირის დამთმენია და, ამავდროულად, სიხარულის, ღებენის მსურველი. რაც შეეხება „ბრმა“ გულს, ვ. ნოზაძე იშველიებს მარკოზის სახარებიდან

შესატყვის გააზრებას – „დაბრმობილნი გულნი“ (მარკ.8, 17-18), ვერაფრის მხედველი და აქედან გამომდინარე დასძენს, რომ „გულს შეუძლია ხედვა!“ (გვ. 78); „ურჩ ხედვასთან“ დაკავშირებით იმოწმებს იერემიას (5,23); „ვერაფრის გამზომელ“ გულთან დაკავშირებით კი შენიშნავს, რომ გული მიჰყვება გადაჭარბებულს, გადამეტებულს. „ძალოვან გულს“ სიკვდილისაც არ ეშინია და არ იძებნება არავინ, ვინც მასზე „პატრონობას“, „მფლობელობას“ შესძლებს.

აქვეა განხილული ტაეპი, რომელიც ავთანდილის გულთან საუბარს გამოხატავს – „რა გულსა უთხრა გულისა სიტყვანი საგულისონი“ (719). ვ. ნოზაძის განმარტებით, „ამ შემთხვევაში „გული“ არის პიროვნება, მაგრამ დაშორებული „გონებას“; გული აღწერილი არის უარყოფითად, საზოგადოებრივ მავნედ და კაცთა შორის ტკბილი ურთიერთობის დამარღვეველად. მაგრამ ვეფხისტყაოსნიდან ვიცით კიდევ, რომ გული არის გონიერი, ბრძენი, ქველი და სხვა. ასე რომ გული წარმოადგენს სიკეთესაც და ბოროტსაც. ეს ზნეობის განვითარებისა და შეგნების საქმეა; ეს არის ცხოვრებისეული ფილოსოფია“ (გვ. 81).

გულმან ვისმცა მოუსმინა. ტაეპის – „რაცა აჯა დათმობისა გულმან ვისმცა მოუსმინა!“ (724) (რომელიც ავთანდილის შინაგან მდგომარეობას ასახავს) – გასააზრებლად ვ. ნოზაძე იმოწმებს დ. ჩუბინაშვილის ლექსიკონიდან „სმენის“ განმარტებას. აქვეა მოხმობილი ბიბლიიდან ციტატები, რომლებიც ზოგადად სმენას უკავშირდება (მაგ., ლუკ. 8,15). მოყვანილი ნიმუშების მიხედვით ვ. ნოზაძეს გამოაქვს დასკვნა, რომ სმენა არაა მარტო „ყურით შეტყობა“ ან „გაგონება“, არამედ მოსმენილის „გაგება“, „შეგნება“. მისი თქმით, ესაა გულისყური ანუ ძალი „მიხვდომისა და დამახსოვრების“. „აქ მომსმენი და გამგები არის გული, – გულს ეკისრება ...მიხვდომის მოვალეობა. სწორედ ამ მნიშვნელობით იხმარება სიტყვა „სმენ“, „მოსმენა“ ვეფხისტყაოსანში“ (გვ. 82).

მოყვანილია კიდევ ერთი მაგალითი, კერძოდ, ავთანდილის სიტყვები ნესტანის ძებნასთან დაკავშირებით – „რათა-მცა ვით ვპოვებ, მას ვიქმ, გულმან სხვა-მცა რა ისმინა!“ (1091). ვ. ნოზაძეს გამოაქვს დასკვნა, რომ ამ ორ შემთხვევაში „გული“ არის „გონება“.

მომეც დათმობა სურვილთა მფლობელო გულის თქმათაო. ვ. ნოზაძეს მოჰყავს სულხან-საბას ლექსიკონიდან „გულისთქმის“ გან-

მარტება – „გულის თქმა არის „გონებით ნდომა“ (და პარალელურად: ფიქრი, წადილი)“ (გვ. 86). მეცნიერის აზრით, ეს განმარტება ფსალმუნს ეყრდნობა (105, 14). ვ. ნოზაძე იმოწმებს ნემესიოს ემესელს – „გულის-თქუმაი“ – არის სურვილი, გულის-ვნება“ და რუსულ ენაზეც შესატყვის ლექსიკურ ერთეულებს მოიხმობს – „ჟელანიე“, „სტრასტ“. მოყვანილია შესაბამისი მაგალითები ბიბლიიდან (ფსალმ. 105, 14; მათ. 5,28; იგავ. 6,25; იერ. 2, 24; იოან. 8,44; ლუკ. 16,15), ადა-რებს სხვადასხვა თარგმანებს. დასკვნა ასეთია – „ყველგან სადაც გულის-თქმა დაკავშირებული არის ხორცთან, სქესთან, არის იგი კუპილიტას, ვოლლუესტ, კონვუატიზე, პოხოტ, ესე იგი ავხორცობა, ლირწება. ხოლო როცა გულისთქმა დაკავშირებულია თვალთან, მაშინ გვაქვს „სურვილი“, „წადილი“ (გვ. 89). ზემოაღნიშნული ტაეპის (809) შესახებ ვ. ნოზაძე საბოლოოდ ასეთ აზრს გამოთქვამს, რომ გულის-თქმის მფლობელი ღმერთია და ავთანდილიც მას ევედრება „პასსიონთა“, სურვილის დათმენის ძალის მინიჭებას.

აქ მთავრდება ვ. ნოზაძის ნაშრომის პირველი რვეული. როგორც აღინიშნა, მეორე რვეულში გამოყოფილია 36 ქვესათაური, რომლებშიც პოემიდან გულის რაგვარობასთან და გულის ვითარებებთან დაკავშირებული ტაეპებია გაანალიზებული. ნიმუშად მოვიხმობთ რამდენიმეს.

სიბრძნე გულისა მისისა. ვ. ნოზაძეს მოჰყავს შესაბამისი ციტატები ბიბლიიდან. შემდეგ გადმოსცემს ტარიელის სიტყვების – „მეკეთა ესე თათბირი, სიბრძნე გულისა მისისა“ (384) შინაარსს და აღნიშნავს, რომ „ეს ცნება სიბრძნე არ არის არც „საპიენცია“, არც „სოფია“, არც „ვაისსჰაიტ“, „საჟეს“ ან „მუდროსტ“ ფილოსოფიური მნიშვნელობით. აქ „სიბრძნეს“ აქვს მნიშვნელობა ჭკვიანურად ყოფაქცევისა, გონიერი მოქმედებისა, იმ მიზნით, რომ მათი საიდუმლო არ გამოძევა, – ფარულობის, დამალვის მისწრაფებით. და ამ საკითხის გადამწყვეტი არის „გული ბრძენი“, ანუ „გონიერი“ (გვ. 3).

აქვე ვ. ნოზაძე არკვევს ტაეპის – „მერმელა გაბრჭევ მართალი მაგა გულითა ბრძენითა“ (906) – საზრისს, რომელიც ტარიელის ლომვეფხვის დახოცვასთან დაკავშირებითაა ნათქვამი, კერძოდ, ავთანდილმა უნდა განსაჯოს, გაასამართლოს თავისი ბრძენი, ჭკვიანი გულით. აქედან გამომდინარე, ვ. ნოზაძის თქმით, „გული აქ არის

გონიერი“ (გვ. 3) და სხვა ტაეპსაც იმოწმებს – „გწადდეს გულითა ბრძენითა, გწადდეს – გულითა შმაგითა (935).

გულისა ღმობიერისა. ვ. ნოზაძე განმარტავს, რა არის „ღმობა“ – ეს არის ტკივილი, ტკივნეული. მოხმობილია შესაბამისი ნიმუშები ბიბლიიდან. განხილული მაგალითების საფუძველზე მას გამოაქვს დასკვნა, რომ „ღმობა, „საღმობა“ არის, მაშასადამე ტკივილი. ხოლო იგი გადადის მეორე მნიშვნელობაშიც, როცა მას თანაგრძნობის ხასიათი ეძლევა და იქნება უკვე „ღმობიერი“ თანამგრძნობელი, შემტკბობი, ალერსიანი. საბასთან – დაწყნარებულსავით. ღმობიერება – გულმტკივნეულობა“ (გვ.6). ვ. ნოზაძე შენიშნავს, რომ ეს სიტყვა კონტექსტის მიხედვით უნდა გავიგოთ. აქვე მოყვანილია სხვა მაგალითებიც, კერძოდ, როსტევანისა და ვაზირების საუბარი თინათინის გამეფებაზე – „რაცა თქვენს გულსა ღმობია“ (38) (ვ. ნოზაძის განმარტებით – „საჭირო არის (ხამს) განაღამცა= რასაკვირველია გაკეთდეს ის, რაც თქვენ გულში გტკივათ, გაწუხებს“, გვ. 10); ასევე – ასმათის განცდის გამომხატველი ტაეპიც – „...ქალი ატირდა, მისთვის გულ-ნაღმობარია“ (244), რომელშიც „გულნაღმობარი“ გულისხმობს „გულმოღმობილს“. მოყვანილია „ღმობიერის“ შემცველი კიდევ ერთი ტაეპი, კერძოდ, ტარიელი ფარსადანის ნათქვამზე ამბობს – „... მიბრძანებდეს მე სიტყვასა ღმობიერსა (469) (ანუ „სიტყვა ალერსიანი, შემტკბობი“). საბოლოოდ, ვ. ნოზაძე დასძენს – „ღმობა, ღმობიერი, ღმობიერობა ნიშნავს „თანამგრძნობს“, გულ-ტკბილს, წყალობას, გულჩვილს, შემატკივარს, შემბრალეს“ (გვ. 10).

გულითა ქველითა. ვ. ნოზაძე წარმოაჩენს „ქველის“ მნიშვნელობას სხვადასხვა ენაზე (გერმანულად, რუსულად, ფრანგულად), მოჰყავს ლექსიკონებიდან განმარტებები (მოწყალე, უხვი, კეთილი) და შესაბამისი მაგალითები ბიბლიიდან. აქვეა „ქველის“ შემცველი ტაეპები „ვეფხისტყაოსნიდან“ – „აწ მაგა შენსა თათბირს ჰგავსო შენივე ქველობა“ (144). ნოზაძის თქმით, „ქველობა“ აქ „მამაცობას“ უფრო ნიშნავს, რაც სხვა ტაეპებშიც („ფრიდონის სიქველე-სიმკვირცხლენია“ – 616; „მათი ბადრაგა ავთანდილ უძღვის გულითა ქველითა“ – 1037; „ხელმწიფეო, ლომო, ქველო“ – 1442) – იკითხება, ანუ გულადობა, ვაჟკაცობა, სიმარდე, გამირობა. ერთ ტაეპში კი „ქველი“ უხვს, მოწყალეს აღნიშნავს („ავთანდილისთვის ლომისა ძღვენი ფრიდონის ქველისა“ – 1466). ვ. ნოზაძე დასძენს – „ამგვარად, „ქველი“ ვტყვი

არის გმირი, მხნე, ვაჟკაცი; არის უხვი, მოწყალე, კეთილი. „გულითა ქველითა“ – გმირული გულით“ (გვ. 13).

გულითა მართლად. ვ. ნოზაძე „მართალი“-ს განმატებისათვის იშველიებს სულხან-საბას ლექსიკონს, რომლის მიხედვით, იგი ნიშნავს უტყუარს, ნამდვილს, სწორს, ჭეშმარიტს. შემდგომ ვ. ნოზაძე მოიხმობს ტაეპს, რომელიც გადმოგვცემს ტარიელის ფრიდონთან დაშორებას – „სრულად ლაშქარნი მტიროდეს გულითა მართლად, არ ენით“ (648) და დასძენს, რომ „ე.ი. ჭეშმარიტად, ნამდვილად მტიროდენ და არა პირფერობით, მარტო ენითო“ (გვ.17). ამის მსგავსი სხვა მაგალითიცაა მოხმობილი.

მისანდობელნი გულითა. საინტერესოდ აქვს ვ. ნოზაძეს განმარტებული „მინდობა“, ანუ „უშიშრად ყოფნა“. მოყვანილია ტაეპი – „არ მიენდობის გულითა, თუ კაცი მეცნიერია“ (1211). ამ გააზრებით, ბრძენი ადამიანი უშიშრად, მშვიდი გულით არ იქნება მტრულად განწყობილ მოყვარესთან (ამ ტაეპს უძღვის – „მოყვარე მტერი ყოვლისა მტრისაგან უფრო მტერია“).

გულისა მდებელნი. მოყვანილია სულხან-საბასა და დ. ჩუბინაშვილის ლექსიკონებიდან განმარტებები, რომელთა მიხედვით „დადება“ ნიშნავს გულის დამშვიდებას, დაწყნარებას, იმედის მიცემას, გამხნევებას. ვ. ნოზაძე ავთანდილის ანდერძიდან უთითებს მაგალითს – „ვერას ვარგებ, გულსა დავსდებ...“ (739), რომელსაც ამგვარად გადმოგვცემს – „თუ ვერაფერს ვარგებ, გულს მაინც დავიმშვიდებ, რადგან მისთვის ვეცადეო“ (გვ. 19); „გულის დადება“ სხვა ნიმუშებითაცაა წარმოდგენილი – „გული დადევ, დაიჯერე, ვერ წაგიტან, ვერა, ვერა!“ (783), რაც, მეცნიერის თქმით, ნიშნავს „ანუ დამშვიდდი, დაწყნარდი, დაიჯერეო“ (გვ. 19).

გულითა ქებულნი. ამ შემთხვევაშიც „ქებული“ განმარტებულია სულხან-საბასა და დ. ჩუბინაშვილის ლექსიკონების მიხედვით და ნიშნავს – ჩინებულს, დიდებულს, ნაქებს. მოყვანილია „ფსალმუნიდან“ შესატყვისი ორი მაგალითი და შემდეგ პოემის ერთი ტაეპი – „აცნობეთ თქვენსა პატრონსა: „მოვნენ გულით ქებულნი“ (1602), რაც, ვ. ნოზაძის მიხედვით, ნიშნავს შემდეგს – „ანუ გულით მხნენი, დიდებულნი, ჩინებულნი“ (გვ.20)

მსგავსია შენი გულისა. მოყვანილია ერთი მაგალითი, კერძოდ, როდესაც ასმათი ურჩევს ტარიელს, ერთი კაცი იახლოს. ტარიელმა –

„უბრძანა: „დაო, ეგეა მსგავსი შენისა გულისა“ (274). ვ. ნოზაძე ამგვარად განმარტავს ტაეჰს – „შენი გულის სიკეთისაგან, შენი ჩემდამი თნაგრძნობისა და ჭირთა თანამონაწილეობისაგან, შენი გულის ქველობისაგან გამოდისო ასეთი რჩევა, და ეს ასეთი რჩევა სწორედ შენი გულის ჭეშმარიტი წმინდა გრძნობის მსგავსია, მას კიდევ უთანაბრდებაო. ასეთი არის გული სრული და სავსე“ (გვ. 21).

რა გულსა უთხრა გულისა სიტყვანი საგულისონი (719). ამ ტაეჰთან დაკავშირებით ვ. ნოზაძე შედარებით ვრცელ კომენტარს გვთავაზობს. თავდაპირველად იგი საუბრობს „სიტყვის“ შესახებ და ბგერის/ხმის მნიშვნელობას წარმოაჩენს. მისი თქმით, ფიქრისა თუ აზრის გასაგებად საჭიროა „სიტყვა“, „ენა“, ბგერის გამოცემა (ფიზიოლოგიურად – ხმის ამოდება, ფსიქიკურად – გრძნობების მნიშვნელობა, რომელსაც უკავშირდება წარმოდგენები და ასოციაცია). აქ ვ. ნოზაძე აღნიშნავს პირველ ეტაპზე ენა-სიტყვის მიერ შთაბეჭდილებათა გამოხატვის, შემდგომ კი საკომუნიკაციო ფუნქციების შესახებ. ვ. ნოზაძე საუბრობს, თუ რას ნიშნავს „გულის-სიტყვა“ ანუ „სიტყვა გულისა“. მოხმობილია სულხან-საბასეული განმარტება, რომლის მიხედვით, იგი არის „გონებით მსიტყუელობა“; იმოწმებს ლუკას სახარებას (22, 15) – „და ჰრქუა მათ: გულის სიტყვით გული მითქუმიდა პასექსა ამას ჭამად თქუენ თანა ვიდრე ვნებადმდე ჩემდა“. ვ. ნოზაძეს მოჰყავს „გულის-სიტყვის“ ინგლისური (*desir*), გერმანული („*hezlich ver langt*“), ფრანგული („*desire*“), ესპანური („*deseado*“), რუსული („*ჟელანია*“) შესატყვისობები. მეცნიერს გამოაქვს დასკვნა – „მამასადამე, სახარების მითითების მიხედვით, „გულის-სიტყვა არის „სურვილი“, „ჟელანიე“; ამავე მნიშვნელობით არის ეს თარგმნილი ლათინურადაც: „*დესიდერიო დესილევი*“. ნემესიოს ემესელთან „გულის სიტყვა“ არის „ფიქრი, აზრი, საბას ცნება „გონებით მსიტყუელობა“ არის ნემესიოს ემესელის თხზულებაში „ბუნებისათვის კაცისა“ – გონებით მსჯელობა, „*рассуждение*“, ხოლო დიონისე არეოპაგელის თხზულებაში „ზეცათა მღვდელთ-მთავრობისათვის“ გულის-სიტყვა არის აზრი, ფიქრი: „*ნოესის*“ – „ხოლო წამწამთა და წარბთა – ღმრთის მხილველობითთა გულია სიტყუათა გარე – შეზღუდველობასა“, რაც ფრანგულ თარგმანში არის – „წარბნი და წამწამნი, რომლითაც აქვს ზრუნვა დაიცვას ღმრთის ინტელექტუალური ხილვანი“ – „*les paupieres et les sourcil, le soin avec lequill ell*

conservent les visions intellectuelles de Dieu“ ღმრთის ინტელექტუალური ხილვა კი არის ღმრთის ხილვა აზრით. ფიქრით, ანუ ნემესიოს ემესელიისა და სულხან-საბას განმარტებით – გონებით მსჯელობა“ (გვ. 23)

აქვეა მოხმობილი „გულის სიტყვის“ მაგალითები საღმრთო წერილიდან. ვ. ნოზაძეს მოჰყავს „გულის სიტყვანი“ ინგლისურად – „thoughts“, გერმანულად – „gedanken“, ფრანგულად – „du pensees“, ესპანურად – „los pensamientos“, რუსულად „мысли“ და ყველა შემთხვევაში ისინი აზრებს, ფიქრებს აღნიშნავს. მოხმობილია სახარებებიდან შესაბამისი ნიმუშები (მათ. 15, 19; მარკ. 7,21; ლუკ. 24,38; ლუკ. 22,15; მათ. 24,18; მარკ. 5,28; ლუკ. 7, 39) და მათი სხვადასხვა ენაზე თარგმანები. საბოლოოდ ვ. ნოზაძეს გამოაქვს დასკვნა, რომ „თქვა გულსა თვისსა“ ნიშნავს ადამიანის საკუთარ გულთან ლაპარაკს, თავის თავთან საუბარს, „მსჯელობას გულში“.

ყოველივე ზემოაღნიშნულის შემდეგ ვ. ნოზაძე „ვეფხისტყაოსნიდან გულთან საუბრის კიდევ ერთ ტაეპს – „გულსა უთხრის თუ: „დათმეო“, ამაღ არ დია ბნდებოდა“ (180) – განიხილავს. მისი თქმით, ამ შემთხვევაში ავთანდილი საკუთარ თავს ელაპარაკება არა ხმის გამოცემით, არამედ – ფიქრით. ავთანდილს გული ეურჩება, თუმცა საბოლოოდ ის მას იმორჩილება. იგი წერს – „მაგრამ ორივე ეს მოვლენა. 1) როგორც არდამორჩილება, ისე 2) დამორჩილების მიღწევა ხდება გულში, – ურჩობაც და ნებაც ორივე გულს ეკუთვნის, ისე ვით ყველა დანარჩენი სულიერი და გრძნობადი განცდა“ (გვ. 28).

აქვეა მოხმობილი სხვა ტაეპებიც, რომლებშიც მსგავსი აზრი იკითხება, კერძოდ, ტარიელი ამბობს – „გულსა შინა დავუზრახე: „რა მპოვაო, ანუ ვინ-ა?“ (363); ტარიელს ეკუთვნის სიტყვებიც – „გულსა ვუთხარ: „ნუ მოჰკვდები, არას გარგებს ცუდი წოლა, გიჯობს გაჭრა ძებნად მისად, გავარდნა და ველთა რბოლა“ (585); მსგავსია ავთანდილის შემთხვევაშიც – „გულსა ვარქვი, თუ „ლახვარნი ეგრე ვით დაგაღონებენ?“ (365). ვ. ნოზაძის შეხედულებით, აქ გულთან უსიტყვო, აზრით ლაპარაკი იგულისხმება.

ვ. ნოზაძე კიდევ ერთხელ მსჯელობს ავთანდილის გულთან ფიქრით გამართული, გულისათვის შესაფერისი საუბრის შესახებ („რა გულსა უთხრა გულისა, სიტყვანი საგულისონი...“); რომ გული არ ეთანხმება სპასპეტს – „რაცა აჯა დათმობისა გულმან ვისმცა მოუს-

მინა“ (724). ვ. ნოზაძის შეხედულებით, ამ შემთხვევაში „გული“ თითქოს ცალკე პიროვნებაა, ავთანდილი გაპიროვნებულ საკუთარ გულთან საუბრობს. მოყვანილია მსგავსი მაგალითები. დასასრულს, მეცნიერს გამოაქვს დასკვნა, რომ „ყველგან აქ, ამ შაირებში „გულის სიტყვა“, „გულთნ საუბარი“ თუ ლაპარაკი არის აზროვნება, ფიქრი, მსჯელობა და მაშასადამე, „გული“ არის „გონება“. გონების ფუნქციები ამ „გულს“ აქვს მითვისებული და „გული“ წარმოდგენილი არის როგორც პიროვნება, მეორე პიროვნება ადამიანში, რომელთანაც ადამიანს შეუძლია ილაპარაკოს, იმსჯელოს, იდავოს, იაზროვნოს... ამგვარად, ვეფხისტყაოსანში ცნება „გულის სიტყვა“ ნიშნავს: ფიქრი, აზრი, გონებით ლაპარაკი, ცხადია, უხმაურო, უსიტყვო. ეს არის ფსიქოლოგიური ცნება, რასაც ეწოდება ფიქრი, სჯა თვის თვში, თვის გონებაში, – კოგიტაციო“ (გვ. 30).

იმედად გულისად (1257). სხვა ტაეპების მსგავსად, აქაც სულხან-საბასა და დ. ჩუბინაშვილის ლექსიკონებიდანაა მოყვანილი „იმედის“ განმარტება. მოხმობილია ტაეპი, როდესაც ავთანდილს ტარიელთან მიაქვს ნესტანის წერილი – „ხელ-განპყრობილი გულითა არს ღმრთისა საესავითა“ (1327). მისი თქმით, ავთანდილის გულში იმედია, „რადგან ღმერთი არის საესავი, საიმედო, იმედად საგულვებელი“ (გვ. 32).

ვ. ნოზაძე ყურადღებას ამახვილებს „ხელ-განპყრობილზე“ და დასძენს, რომ „ხელის განპყრობა, აპყრობა“ ჩვეულება იყო მზისა და მნათობებისადმი აღვლენილ ლოცვაში „და ამას გარკვევით გვაცნობებენ სერვიუს და მაკრობიუს და ეს ისეთი ჩვეულებრივი წესი იყო ლოცვაში, რომ არისტოტელესი იტყოდა: ჩვენ, ყველა ადამიანი ლოცვის დროს ხელთ აღვაპყრობთ“ (გვ. 33). ვ. ნოზაძის თქმით, ასეთი წესი გავრცელებული იყო ხეთასა და იუდეაში და დასტურად მოჰყავს ფსალმუნი (62,5) – „სახელით შენითა აღვიპყრნე შენდამი ხელნი ჩემნი“. ვ. ნოზაძე აღნიშნავს, რომ ელინი ფილოსოფოსები, საზოგადო მოღვაწენი (პლატონი, პოსეიდონიოსი, ფილონ ალექსანდრიელი, სენეკა, ციცერონი და ქრისტიანი მამები (ლაქტანციუსი, კლიმენტი ალექსანდრიელი, ორიგენე და სხვ.) ქადაგებდნენ, რომ წარმართული, ებრაული და ქრისტიანული ლოცვებისას (ასევე წირვის, ევქარისტის დროს) ადამიანის თვალი ზეცისკენ იყო მიპყრობილი და ხელთა განპყრობა ჩვეულებრივ მოვლენას წარმოადგენდა. ეს

წესი, რომელიც მესამე საუკუნიდან მომდინარეობს, დღემდეა შენარჩუნებული. აღნიშნულის ნათელსაყოფად ვ. ნოზამეს მოჰყავს ფილონ ალექსანდრიელის სიტყვები: „ცხოველთა შორის ღმერთმა მხოლოდ ადამიანი შექმნა, რომელს შეუძლია ზეცისაკენ აღმართოს ქედი, – სხვა ცხოველნი კი მიწას ჩასჩერებიან; ხოლო ადამიანის თავი ღმერთმა აღმართა ზემოთკენ“ (გვ. 33).

ვ. ნოზამე ამ წესის განმარტებას კართაგენის ეპისკოპოსის, კვიპრიანეს (III ს.) სიტყვებითაც გადმოგვცემს –

„...აღაპყრე თვალნი ზემოდ, ზესთაში მოძებნე ღმერთი... დაიცავი, შეინახე ზემო მიმართული მდგომარეობა ტანისა, რომლითც შენ დაიბადე, დარჩი როგორც შეგქმნა შენ ღმერთმა. შენი პირისა აღმართვა და ტანის დგომასთან ერთად მიმართე ზემოთკენ (ზეცისაკენ) შენი გონიერი სულიც! ანუ როგორც ეგრეთ წოდებულ „უფლისა ჩვენისა ანდერში არის ნთქვამი: „აღმართე თვალნი გულისა შენისა“ (გვ. 34).

ვ. ნოზამე აღნიშნავს, რომ ეს წესი „ვეფხისტყაოსანშიც“ სრულდება. დაწვრილებითი ინფორმაციისათვის მიუთითებს თავის წიგნს – „ვეფხისტყაოსნის ღმრთისმეტყველება, 1963 წ., გვ. 245.

მჭვრეტელთა გული. თავდაპირველად ვ. ნოზამე განმარტავს „ჭვრეტის“ მნიშვნელობას – „მზერა, ცქერა, ყურება, შეხედვა“. ტაეპში – „მან განანათლოს მჭვრეტელთა გული, რაზომცა ბნელია“ – ვ. ნოზამის აზრით, შესანიშნავი ესთეტიკური მოვლენაა წარმოჩენილი, რადგან ნესტანი გაანათებს და შუქს მოჰფენს დაბნელებული გულის მქონე მჭვრეტელებსაც. მოხმობილია სხვა მსგავსი ტაეპებიც (620; 1188; 1538). ვ. ნოზამე დასძენს – „აქ ყველგან ჭვრეტა არის ესთეტიკური მნიშვნელობისა, აქ მჭვრეტელთა გულში გამოხატავენ სილამაზის განცდას და მით აღფრთოვანებას, მხიარულებას, ლხინს“ (გვ. 36).

გულსა ... დაღებად. დ. ჩუბინაშვილის ლექსიკონის მიხედვით განმარტებულია „დაღება“. აქედან გამომდინარე, „გულის დაღება“ სულის მობრუნებას, დამშვიდებას ნიშნავს. მოყვანილია, ტაეპი (ძმადნაფიცების ფრიდონთან გახუმრების შესახებ) – „ანაზდად გვიცნობს, გაკრთების, გულსა შეკლამის დაღებად“ (1376). ვ. ნოზამე გადმოგვცემს მის შინაარსს – „ფრიდონი უცბად (ანაზდად) გვიცნობს, გული

გაუკრთება, აუბგერდება, და „გულსა შეჰლაამის დაღებად“, ანუ: გულს მოუნდომებს (შეჰლაამის) დასაჩუქრებას (დაღებას), დაწყნარებას ჩვენს დანახვაზე“ (გვ. 42).

ესე დღე არის იმედი, ჩემის გულისა მლხენელი (774). ვ. ნოზაძეს მოჰყავს იგავნი (17,22) – „გულმან მხიარულმან კეთილი სიმთელე ქმნას“ (გვ.43). შემდგომ კი განმარტებულია „ლხინი“ სულხან-საბასა და დ. ჩუბინაშვილის ლექსიკონების მიხედვით. ნიმუშად მოყვანილია საკმაოდ ბევრი ტაეპი, მაგ., „გულსა გარე საიმედო ია მორგე, ვარდი ყარე“ (131). ნოზაძის თქმით, გულის გარშემო ია-ვარდი ნიშნავს „იმედიანად შექმნას“; ავთანდილის მიმართვა უფლისადმი – „გულთ ჩემით სიხარული აჰფხვრენ, ჭირნი დააბუდენ?“ (189); ასმათის მისკენ მობრუნება რომ შეატყო, „ავთანდილს ღმერთმა წადილი მისცა, გულსა ლხინება“ (248) და სხვ. მათგან მხოლოდ 1475-ე სტროფის ტეპია განმარტებული. ყოველივე ზემოაღნიშნულის საფუძველზე გამოაქვს დასკვნა – „როგორც ვხედავთ, გულისლხენა აქ ყველგან გადაწმასნილია იმედ, – ნუგეშ, – შვება, – განცხრომასთან. ეს არის კმაყოფილების უმაღლესი განცდა, – ბედნიერება“ (გვ. 46).

წადილი გულისა. ვ. ნოზაძე იმოწმებს სულხან-საბას განმარტებას – „წადილი არის ნდომის ქნა. წადილი განიყოფების სამად: გულის თქმად, გულის-წყრომად და განზრახვად“ და აქვე მოჰყავს ა. ფრანგიშვილის კომენტარი, რომლის მიხედვით, საბასეული განმარტება არისტოტელედან მომდინარეობს – „არისტოტელე წერს: „წადილი („ორეზის“ გამოიხატება როგორც გულის-თქმაში („ეპითვიმია“), ისე გულისწყრომაში („თვიმოს“) ან განზრახვაში („მოვლესის““ (იმოწმებს – ა. ფრანგიშვილი, ნარკვევები ადამიანის ფსიქოლოგიური ცოდნის ისტორიიდან საქართველოში, თბილისი 1959 წ. გვერდი 130-131) (გვ. 56). ვ. ნოზაძე ამბობს, რომ იგივე განმარტება აქვს ნემესიოს ემესელსაც. აქვე მოყვანილია დ. ჩუბინაშვილის განმარტებაც. თავის მხრივ, ვ. ნოზაძე დასძენს, რომ

„თანამედროვე ფსიქოლოგიის თანახმად, წადილი არის მიდრეკილება, რომელსაც შეგნებული აქვს თავისი საჭიროება. წადილი იბადება არქონებისაგან. მაგ, შიმშილი საჭიროებს დაკმაყოფილებას და ჩემი წადილი ჩნდება აქ მის დასაკმაყოფილებლად. მაშასადამე, წადილი ჩნდება დაბრკოლებათა გამო და

ამიტომ სიცოცხლეს იგი აძლევს ძალას, იწვევს გრძნობებსა და ვნებებს, – ადამიანს მოქმედად ჰქმნის“ (გვ. 57).

მისი თქმით, „ნდომა“, „სურვილი“, „წადილი“ ერთი და იმავე შინაარსისაა. მოხმობილია შესაბამისი ნიმუშები სახარებებიდან (მარკ. 12, 37; ლუკ. 23, 8 და იოან. 8,56). „ვეფხისტყაოსნიდან“ დამოწმებულია ტაეპები (153, 696, 704, 727, 1045), თუმცა, განმარტებული არაა.

არ გული უნდა. საუბარი ეხება შემდეგ ტაეპს – „არ გული უნდა ფიცის და პირისა გასრულებასა?“ (847). ვ. ნოზაძის აზრით,

„ფიცი და პირი ანუ პირობა რათა კაცმა აასრულოს, გაანაღდოს, ამისათვის საჭირო არისო გული. გული აქ არის გამძლეობის, მხნეობის, მოთმინების, პასუხისმგებლობის, ნებისყოფის მქონე. და რადგან ეს ასეა, ამიტომ ტარიელს არ ძალუძს ფიცისა და პირობის შესრულება, რადგან იგი არის უგამძლეო, უნებისყოფო, ვერმომთმენი და ამიტომაც – იგი უგულო მოელის მართ დღეთა შემოკლებასა. რამეთუ ტარიელი არის ფიცისა და პირის ვერგამსრულებელი, იგი არის უგულო. იგი მხოლოდ...“ (გვ. 63).

აქ წყდება აზრი, რადგან, სამწუხაროდ, ვ. ნოზაძის „ვეფხისტყაოსნის გულთამეტყველების“ მომდევნო გვერდები დაკარგულია. როგორც ირკვევა, ხელნაწერს აკლია 7 გვერდი. უნდა აღინიშნოს, რომ კონვერტზე, რომელზეც განხილულ საკითხთა ჩამონათვალია (ნუმერაციით) ვ. ნოზაძის ავტოგრაფით, სულ ბოლო საკითხად (32-3 ნომრად) წარმოდგენილია „გულისა ნებანი“, თუმცა, ხელნაწერში მას მოსდევს ჩვენ მიერ დასასრულს წარმოდგენილი „არ გული უნდა“, რომლის გაგრძელებაც დაკარგულია. შესაძლოა, ამ გვერდებზე ნაშრომის შეჯამებაც ყოფილიყო. ყოველ შემთხვევაში, ვიქტორ ნოზაძის „ვეფხისტყაოსნის გულთამეტყველება“, რომელიც ათეული წლების მანძილზე „უხმარ იყო“, მის სხვა ნაშრომთა მსგავსად, უდავოდ, უაღრესად მნიშვნელოვანი ფუნდამენტური კვლევაა. იმედია, რუსთველოლოგები და საკითხით დაინტერესებული მკითხველები მალე იხილავენ ამ, მართლაც, გულთა საუნჯეს და „ვეფხისტყაოსნის“ „გულის გულს“.

გამოყენებული ლიტერატურა:

ნოზაძე, ვ. „ვეფხისტყაოსნის“ გულთა მეტყველება. ავტოგრაფი ქართულ ენაზე, საქალაქი 2. 291 გვ., საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკა. გურამ შარაძის სახ. ქართული ემიგრაციის მუზეუმის არქივი. ფ. N, ა 5, ხ 3.

Autograph in Georgian, folder 2. 291 p., National Library of the Parliament of Georgia. Guram Sharadze house Archive of the Museum of Georgian Emigration. F. N, A 5, Kh 3.

References:

Autograph in Georgian, folder 2. 291 p., National Library of the Parliament of Georgia. Guram Sharadze house Archive of the Museum of Georgian Emigration. F. N, A 5, Kh 3.

Nozadze, V. Vepkhistq'aosnis gulta metq'veleba. [The Language of Heart in "The Knight in the Panther's Skin"]. Avt'ograpi kartul enaze, sakaghalde 2. 291 gv. Sakartvelos p'arliament'is erovnuli bibliotek'a. Guram Sharadzis sakh. Kartuli emigratsiis muzeumis arkivi. F. N, a kh 3.